

Oponentský posudek na diplomovou práci Mikuláše Zvánovce "Die SdP im Parlament. Eine Kollektivbiographie des parlamentarischen Klubs der Sudetendeutschen und der Karpathendeutschen Partei". FSV UK, Praha 2014

M. Zvánovec v podobě své diplomové práce předložil originální příspěvek k současnému bádání o dějinách Němců v Československé v období první republiky založený na sebrání a vyhodnocení pozoruhodného fundusu empirického materiálu i sekundární odborné literatury, které zřetelně přesahují obvyklý standard diplomových prací. Jeho cílem je metodou kolektivní biografie analyzovat původ, sociální složení, společenskou a politickou kariéru politické elity především Sudetoněmecké strany (SdP), jak ji reprezentoval její společný poslanecký a senátní klub (Karpatoněmecké straně na Slovensku je věnována pozornost jen okrajově díky okolnosti, že její představitelé, aby vůbec měli šanci na zvolení, kandidovali na kandidátní listině SdP) a jak se vyvíjely jejich politické osudy v Třetí říši a v poválečném Německu. S ohledem na meziválečnou dobu chce autor dále zjistit, jaký podíl na politické elitě SdP měli bývalí členové Německé nacionálně socialistické dělnické strany (DNSAP) v Československu, která ukončila svoji činnost v roce 1933, a jaké bylo postavení přívrženců tzv. Kameradschaftsbundu (KB) v rámci parlamentního klubu.

Lze říci, že žádná otázek, které si autor klade, není úplně nová. Prakticky všechny byly v té či oné míře diskutovány v dosavadním vědeckém výzkumu, nicméně předložená diplomová práce umožnila díky zvolenému metodologickému přístupu, který nepatří v české historiografii moderních dějin k právě frekventovaným, některé závěry empiricky prověřit a případně upřesnit. To je, spolu s autorovou pílí při sběru empirického materiálu, nesporně kladná stránka předložené práce. Její slabší částí je interpretace výsledků, která je ale problémem každého kvalitativního výzkumu. Navíc vyžaduje mnohem větší rozhled po oboru a stavu výzkumu, který u absolventa magisterského studia ještě nelze předpokládat. V tomto ohledu necht' jsou některé z následujících připomínek chápány nikoliv jako kritika, ale jako námět k zamyšlení, a to nejen při obhajobě.

Autor dospívá k přesvědčivému závěru, že politická elita SdP se rekrutovala především ze středostavovských vrstev, přičemž není bez zajímavosti, že jím zkoumaná skupina v podmínkách zřetelné evropské krize měšťanstva a středních vrstev vůbec vykazala znaky dokonce "strmého" sociálního vzestupu (s. 70). Autor ale tuto charakteristiku vyvozuje především ze skutečnosti, že významná část jejich příslušníků nabyla vysokoškolského vzdělání. Nevím sice, jak tuto změnu sociálního statusu vidí sociologické klasifikace, já bych ale se poněkud nejistou a materiálně mnohdy problematickou existenci vysokoškolského vzdělance bránil nediferencovaně chápat jako sociální vzestup. Navíc politické změny (především vznik československého národního státu) měly za následek omezené uplatnění takto kvalifikovaných lidí, kteří měli již z jazykových důvodů (ale i jiných, např. kvůli podezření z nedostatečné loajality k novému státu) ztížen např. přístup do státní služby. Zde může být příčina, proč řada z nich hledala uplatnění v semipolitickém prostoru nestátních národně obranných, kulturních a osvětových institucí a organizací, z kterého byl již jen krok do politiky. Výrazné zastoupení osob s minulostí v podobných organizacích mezi politickou elitou SdP, které autor přesvědčivě dokládá, nemusí tedy vůbec mít kořeny v jakési obecné afinitě sledované skupiny k národní a osvětové práci (i když svoji roli zde sehrála jistě také), ale prostě v tom, že tato oblast nabízela možnost k alespoň nějakému uplatnění.

Rovněž nelze zcela souhlasit s autorovým závěrem, že jeho práce vyvrátila tezi, že SdP byla jakýmsi útočištěm rozpuštěných negativistických stran. Tento soud opírá o skutečnost, že podíl bývalých negativistů mezi poslanci a senátory SdP činil "jen" zhruba třicet procent (s. 51 resp. 70). Autor má pravdu v tom, že teze o vysoké, mj. i personální

kontinuitě, byla v poválečném období účelově přeceňována, nicméně osobně bych třetinový podíl hodnotil jako spíše překvapivě vysoký i vzhledem k tomu, že Henlein se zpočátku zdání kontinuity z taktických důvodů snažil vyhnout, a to očividně nejen z obav před zákrokem státních orgánů, ale zjevně i proto, že nechtěl být nějakou mladší kopií tradičního sudetoněmeckého negativismu, který dokázal oslovit jen omezenou část sudetoněmeckého voličstva. Navíc jeho vztahy s řadou "integrálních" sudetoněmeckých nacistů rozhodně nebyly ideální.

Jinak ale lze ocenit, že autor zpracoval svoji práci velmi pečlivě a vyhnul sice lákavým, ale těžko podložitelným závěrům. Proto také nemohl dostat jednomu cíli, který poněkud neopatrně zformuloval v úvodu, totiž stanovit svéráz (Eigenart) parlamentního klubu SdP - to by musel provést komparaci s jinými politickými stranami, což nedělá a ani to není jeho cílem. Téma je jasně rozvrženo a logicky strukturováno, z tohoto hlediska lze jen namítnout některé překryvy mezi kapitolami 1.1, případně 1.2 (Parteipolitische und verbandspolitische Vorgänger) a některými částmi kapitoly 2.2. (Politische Erfahrungen). Text je napsán kultivovaným jazykem s omezeným množstvím věcných (např. doplňovací volby do říšského sněmu se konaly v listopadu 1938), jazykových a gramatických chyb nebo problematických, nepromyšlených formulací. Z nich bych zmínil např. s. 38, kde autor dává intenzitu národnostního i politického boje do souvislosti s husitstvím, reformací, protireformací a "jazykově národními událostmi", což skutečné příčiny sotva vystihuje. Doplnění by si vyžadovala některá tvrzení o Henleinovi - na s. 17 je Henlein zmíněn coby "reformátor", tedy protagonista "nové národně politické koncepce" ve smyslu učení O. Spanna, který ale současně prosazoval vůdcovský princip, což Spannovo učení neobsahovalo. Mimochodem, Henlein byl po vzniku SHF nějakou dobu kritizován pravověrnými nacisty, že vůdcovský princip nedostatečně respektuje a praktikuje. Za promyšlení by stály i formulace vymezující přímo či nepřímo pojem generace. Na jednu stranu autor tvrdí, že příbuzné ročníky se vyznačují společnou generační situací (s. 5-6); zdá se tedy, že rozhodujícím konstitutivním momentem "generace" je věk, později, podle mého názoru správněji, uvádí, že pro zformování "generace" jsou rozhodující politické (i když nikoliv jen ty - J.K.) zážitky a zkušenosti (s. 29).

Vcelku je nesporné, že M. Zvánovec předložil nadprůměrnou diplomovou práci, která splňuje nároky kladené na tento druh kvalifikační práce na IMS FSV UK. Doporučuji proto práci k ohajobě a navrhuji ji klasifikovat stupněm "výborně". V závislosti na vyznění posudku vedoucího práce by zkušební komise mohla zvážit, zda práci nenavrhnout na pochvalu děkana FSV UK za vynikající diplomovou práci.

10.6.2014

prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.